

I R O D A L O M.

Gróf Klebelsberg Kuno legújabb könyve.

Gróf Klebelsberg Kuno: *Világválságban*. N. 8r. 363 l. Budapest, Athenaeum, 1931.

Gróf Klebelsberg Kunó, Magyarország vallás- és közoktatásügyi minisztere, a Julián-egyesület volt igazgatója, legújabb könyvét, 1930-ban tartott előadásainak és hírlapi cikkeinek gyűjteményét, a Julián-egyesület volt elnöke, gróf Széchenyi Béla emlékének ajánlja.¹ Kétségtelen, hogy ez ajánlással is jelezni akarta, hogy a Julián-egyesület nemzetmentő feladatát, mint kultuszminiszter, nagyobb hatáskörében is folytatni óhajtja. A könyv bevezetése közelebről is megvilágítja a szerző tervszerű gondolatmenetét, mellyel megjelöli azokat a kultúrpolitikai eszközöket, melyek alkalmasak arra, hogy a magyar nemzet a világválságot kibírja, sőt, hogy új életerőre kapjon. A szerző a bevezetésben igen érdekesen hasonlítja össze a száz év előtti bécsi kongresszus s a most lezajlott világháborút befejező békekötések végzetes voltát. Sőt, mint történettudós, a római birodalom bukásáról is megemlékezik s arra a következtetésre jut, hogy «a kultúra az az egyedüli varázsszer, mely még haldokló nemzetekben és társadalomban is új életet tud fakasztani». A helyzet súlyosságát ismeri, mert nagyon jól tudja s érzi, hogy a nagy világválságban a művelődés fejlesztéséhez vagy legalább megmentéséhez szükséges gazdasági eszközök előteremtése milyen nehéz. Pedig arra kell törekednünk, hogy kultúránk magas színvonaláról a nagy nemzeteket meggyőzzük s azok tájékozatlanságát megszüntessük s rólunk táplált rossz véleményét megjavítsuk. Ezen a téren gróf Klebelsberg bámulatos és eredményes tevékenységet fejtett ki. A berlini, a római, a helsingforsi s dorpáti egyetemeken, a bécsi s varsói tudományos akadémiákon és Stockholmban tartott előadásai olyan szerepet játszottak, mint

¹ Ma már sokan elfelejtették, hogy a Julián-egyesület negyedszázad előtt a Horvát-Szlavonországok s a Boszniában és Hercegovinában, valamint a dunai hajókon élő magyarok gyermekeinek iskoláztatásáról tervszerűen s nagy körültekintéssel gondoskodott.

Kossuth Lajos utazásai az 1848/49.-i évi szabadságharcunk leveretése után.

Nagyon megszívlelésre méltó azon álláspont, hogy a revízióért folytatott küzdelmünk mellett a megcsontított Magyarország kultúráját is erélyesen fejlesszük. Nagy hiba volna, ha a lelkeket az az érzés foglalná el, hogy mai helyzetünkben minden kulturális törekvés felesleges vergődés. Ellenkezőleg, ha sikerül bebizonyítanunk, hogy még a mostani helyzetben is fenn tudjuk tartani, sőt fejlesztjük is kultúránkat, ezzel legjobban egyengetjük jövő boldogulásunkat. A miniszter jogos önérzettel mutathat reá az 5000 népiskolai tanteremre és tanítói lakásra s a vidéki egyetemek fejlesztésére. Tervszerű kultúrprogramja főpilléreinek tekinti a vidéki városok és az értelmi közép osztály erősítését. Álláspontját hatalmasan erősíti történelmi tudása, mellyel Zsigmond király városi rendeleteit ismerteti s nagy energiával száll síkra a vidéki városok fejlesztése érdekében. Ezt sokan úgy értelmezik, mintha Budapest ellen irányulna, pedig ő maga azt mondja, hogy: «Budapestet erősíteni kell ezentúl is, ennek módja azonban nem lehet többé a vidék népesedési feleslegének egyetlen helyen való koncentrálása, hanem inkább a külföld idegenforgalmának Budapestre terelése, a budapesti fürdővárosi koncepciónak gyakorlati megvalósítása, a budai hévvezeték s Margitsziget kihasználása». A miniszter tehát főleg az idegenforgalmat óhajtja fejleszteni, a vidéki városoknak pedig környékük beáramlását szeretné biztosítani. A vidéki városok fejlesztésének szükségét nagy energiával, a meggyőződés erejével, fáradhatatlan buzgalommal s fényes ékesszólással fejtegeti. De ebből nem szabad azt következtetni, hogy a budapesti kultúrintézményeket elhanyagolja. A gyűjtemény-egyetem szervezetének megalkotása, a Nemzeti Múzeum s az Országos Levéltár fejlődése azt igazolja, hogy e vád alaptalan. Több igazság van abban, hogy a budapesti egyetem fejlődése stagnál, míg a vidéki egyetemekért az állam nagy áldozatokat hoz. A miniszter álláspontja ismeretes. Szerinte a székesfővárosnak is épen úgy, mint a vidéki városoknak, áldozatot kell hoznia egyeteme érdekében. A vidéki városok nagy áldozatkészségét állami hozzájárulással serkenti és támogatja.

Kétségtelen, hogy a székesfőváros eddig egyetemével szemben közönyös volt, holott az egyetem jelentősége igen nagy s kívánatos, hogy a polgármester úr által több ízben kifejezett meleg érdeklődés s jóindulat érvényesüljön. De e mellett a budapesti egyetem további fejlesztése, gondozása országos érdek, sőt a vidéki egyetemek érdeke is. Az ország fiatalságának színe-java továbbra is a fővárosba fog tódulni s a főváros nagy kulturális erőforrásaiból merítve fejlődik

ki a vidéki egyetemek tanári kara. Ha netalán a vidéki egyetemek saját maguk akarnának egyenkint saját tanári testületüket nevelni, az életérdekekkel ellenkeznek. A vidéki egyetemek a fiatalságnak sok előnyt biztosítanak: az elmélyedést, a tanárokkal való sűrű érintkezést, a kitűnő felszerelést, számos megélhetési kedvezményt, de a főváros szélesebb látkört biztosít számukra, s itt találják az ország legfényesebb elméit; legalább ezidőszerint még így van. Az egyetemi hallgatók vándorlását a vidéki s fővárosi egyetemek között a miniszter is helyesli s ezen nézetének több ízben kifejezést is adott.

A miniszter nagyon meggyőzően fejtegeti a reálgimnázium szükségességét s a modern nyelvek ismeretének jelentőségét az értelmi középosztály megmentése érdekében.

A mostani válságos helyzet veszélyeit felismeri s Széchenyi példáját állítja előtérbe, ki még döblingi betegszobájában is emberfeletti erővel dolgozott a «vigasztalannak látszó magyar élet jobbrafordításán».

A kötet az 1930. évben külföldön tartott beszédeinek magyar fordítását is tartalmazza. Ezek nagyon is megérdemlik, hogy széles körben ismeretessé váljanak s a kötet értékét nagy mértékben növelik. Különösen a bécsi tudományos Akadémián 1930. február 18-án tartott előadás tartalmának gazdagsága s formájának esiszóltsága által a legnagyobb érdeklődésre számíthat. Találó megjegyzés, hogy «a kultúra kivált magasabb s legmagasabb alakjaiban üvegházi növény, csak úgy virulhat, ha szeretettel ápolják s arannyal öntözik». A miniszter ez álláspontja teljesen egyezik Bismarckéval, ki a strassburgi egyetem újraalapításakor Roggenbachnak azt az utasítást adta, hogy ne kímélje az aranyat, amikor a legjobb erők megszerzéséről van szó.

A parlamentárizmus káros mellékhatásának a magas műveltség teréről való kiszorítása céljából az autonómiák erősítését tartja szükségesnek: «A tudomány birodalmában nem lehet bürokráciával és policiával dolgozni, hanem csak a szabad önkormányzat van helyén». Ezért a magas műveltség ügyei újjászervezésével először szervezetileg összefoglalta a különböző intézeteket, korlátozta a miniszteri befolyást s diadalra juttatta az önkormányzati elvet.

A miniszter öt tanácsot óhajt szervezni: egyetemközi, gyűjteményegyetemi, ösztöndíj-, szellemtudományi és természettudományi tanácsot.

Ezen tanácsok képviselőiből alakulna a tudomány legfőbb araeopagja. Közülök hármat: a gyűjteményegyetemet, az ösztöndíj-

s a természettudományi tanácsot törvényhozás útján meg is alkotta. Még kettő hiányzik s csak azután kerülhet a sor a legmagasabb gremium létesítésére.

A gyűjteményegyetem a miniszter legsajátosabb alkotása, s ez intézménynek, mely a közgyűjteményeket egyesíti magában, az állammal szemben nagy önállóságot biztosított, mely meghaladja az egyetemekét. A gyűjteményegyetem ugyanis üresedések esetén mind a kezdő állásokra, mind az előléptetésre kandidál s a miniszternek csak vétőjoga van.

A másik tanács az ösztöndíjakkal foglalkozik, melynek feladata, hogy «kultúrpolitikai vegyészeti által a hazai és külföldi művelődési elemeket egészséges arányban vegyítse». A külföldi ösztöndíjak száma megközelíti a 200-at. Bécsben, Berlinben, Rómában Collegium Hungaricumok vannak, de ezenkívül Athénbe, Párizsba, Aberdeenbe, Dahlembé, Cambridge-be, Oxfordba, Münchenbe és Genfbe is küldenek ösztöndíjasokat.

Mind a külföldi, mind a belföldi ösztöndíjakat az ösztöndíjtanács adományozza. Itt is a miniszternek csak vétőjoga van. A Rockefeller Foundation is az ösztöndíjtanácsra ruházta az ösztöndíjak adományozási jogát.

A természettudományi tanács most kezdi meg működését s azokat a tudományos munkálatokat fogja támogatni, amelyekben új igazságok megállapítása a főcél, míg a társadalom által támogatott Széchenyi-Társaság azokat a kutatásokat támogatja, melyek közvetlenül gyakorlati eredményre vezetnek. Így például a barnaszén tökéletesebb értékesítését.

Stockholmban tartott előadásában Magyarország világtörténeti hivatását s kultúráját ismerteti. Ez előadás valóságos történeti tanulmány, mely a nemzet tragikus multját s jelenét a történettudós biztonságával s a szónok ékesszólásával vázolja. Varsóban a lengyel-magyar szellemi együttműködés alapjairól szólott s ugyancsak történelmi visszapillantás után jelöli meg a szellemi együttműködés útjait és eszközeit.

Budapesten 1930. októberében báró Korányi Sándor elnöklésével tartott orvosi kongresszus alkalmából Magyarország kulturális törekvéseit ismertette. Bámulatos tájékozottsággal vázolja az orvosi és technikai tudományok fejlődését a XIX. század második felében s a XX-ik század első éveiben. Éles szemmel állapítja meg a lakosság közönyét a kultúrával szemben. Épen ezért «kultúr-apostolságra» van szükség, különösen nekünk, kik a «világtörténelem tragikus népe» vagyunk. Plasztikusan állítja a kongresszus tagjai elé azt a

munkásságot, melyet a kultuszminisztérium az utolsó 10 évben kifejtett, s érthető az a mély benyomás, melyet beszéde a kongresszus tagjaira tett s ezzel nemcsak a nyugati államokkal való szellemi együttműködést erősítette, hanem az országnak igaz barátokat is szerzett. Bálint Rezső posthumus könyvéről írt ismertetése a tudományos munka megbecsülésének olyan bizonyítéka, mely a tudomány minden munkását mélységes hálára kötelezte.

Az Erzsébet-Tudományegyetem evangélikus hittudományi kara palotájának avatásakor, a szegedi egyetem építkezése I. ciklusának befejezésekor, a szegedi nemzeti Emlékcarnok avatásán, az 5000-ik népiskola megnyitásakor tartott beszédeiben az alkotások egész sora tárul elénk. Nagyon féltő, hogy a gazdasági helyzet ezeknek most véget vet. De megbocsájthatatlan vétek volna, ha az alkotások fenntartásáról nem történnék gondoskodás. Sajnos, nálunk megvan arra a hajlam, hogy a létező intézményeket elhanyagoljuk, pedig ez a legnagyobb pazarlás. Államnak, törvényhatóságnak s társadalomnak össze kell fogniok, hogy kultúrintézményeinket: az egyetemeket, könyvtárakat, kórházakat karbantartsuk s jövő fejlődésüket biztosítsuk.

Gróf Klebelsberg Kunó könyvét találóan nevezte el. Valóban «világválság»-ban vagyunk, mely sokszorosan nehezedik megcsontított országunkra, de ő megmutatja az eszközöket, melyekkel a válságot elviselhetjük s az elmerüléstől megmenekülhetünk. Fichte módjára lelkesít, biztat, erősít. Még azoknak is, kik nem mindenben értenek egyet a miniszterrel, el kell ismerniök nagy történelmi tudását, bámulatos szervezőképességét, tervszerűségét s eszmegazdagságát.

Az ország érdekében azt kell kívánnunk, hogy az ország gazdasági megerősödése az alkotások tartós fennállását és eredményes munkáját biztosítsa.

Grósz Emil.

Mécs László.

Mécs László: *Az ember és árnyéka.* Košice-Kassa, 1930. Kazinczy kiadvány. 152 l. — *Üveglegenda.* Budapest, é. n. (1930.) Athenaeum, 136 l.

Nem is régen jelent meg első verskötete (*Hajnali harangszó.* 1923), azóta még két kötete (*Rabszolgák énekelnek.* 1925. — *Vigasztaló.* 1927) látott napvilágot, s ma aligha van olvasottabb élő magyar lírikus. Kötetei rövid idő alatt elfogynak, — újabb kiadások is¹ — napilapok, folyóiratok folyvást közlik költeményeit. Megjele-

¹ Némelyik már a 3. kiadásban kapható.